

гимназіях і учительських семінаріях преподавали Роман Заклинський, Яков Мыколаевич, Степан Рудницький і інші відомі педагоги-географи. Життєописання, творча і педагогічна діяльність Ю. Левицького до нинішнього часу залишаються слабо дослідженими. До сих пор залишаються суперечливими дані про місце його народження. Навчався Ю. Левицький в українських гімназіях міст Золочев, Тернопіль, Львів. Вище освіту отримав у Львівському університеті за спеціальності «історія-географія». Преподавав географію в гімназіях Тернопіль і Львів. Ю. Левицький – автор багатьох краєзнавчих історичних і педагогічних статей: кількість його публікацій в Записках НТШ становить 12 позицій, він неодноразово друкувався в газетах «Учитель» і «Дело», є автором праці «В справі нашого народного шкільництва» (1909) і тричі видаваного підручника «Географія».

Ключові слова: педагог, географ, історик – Юліан Левицький, підручник «Географія», професор, директор, гімназія, Тернопіль, Львів.

Abstract:

Semen Kukurudza. JULIAN LEWICKI - A GEOGRAPHER-EDUCATOR (TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE PUBLICATION OF THE TEXTBOOK "GEOGRAPHY")

Yu. Levytskyi is a bright representative of the galaxy of Ukrainian ascetic-educators in Galicia at the turn of the nineteenth and twentieth centuries. His predecessors were such figures as Markian Shashkevich, Anatol Vakhnyanin, Ivan Franko and other well-known personalities. Yu. Levytskyi's scientific and pedagogical activity coincides with the period in which Roman Zaklinsky, Yakov Nikolayevich, Stepan Rudnytsky and other well-known geography teachers worked in the Ukrainian gymnasia and the teacher's seminaries in Galicia. Yu. Levytskyi's life-history, creative and pedagogical activity of this time remain little more investigated. Even data on his place of birth are controversial. Yu. Levytskyi studied at Ukrainian high schools Zolochiv, Ternopil, Lviv. He was graduated from Lviv University with a degree in History-Geography. He taught geography at high schools in Ternopil and Lviv, was appointed director of the women's gymnasium of the Basilian sisters in Lviv and the Ukrainian gymnasium in Ternopil. As a scientist Y. Levytskyi have published many historical studies and pedagogical inquiries, in particular, "The History of the Family" (1895), the analytical and pedagogical work "In the Case of Our People's School" (1909), and three editions of the textbook "Geography. This intelligence is aimed at at least partially returning the glorious the name of Yulian Levytsky, thankful to the descendants, a textbook that was published 100 years ago in the Canadian city of Toronto.

The general conclusion is that Yu. Levytskyi, a geographer, historian and teacher, actively worked as a well-trained specialist in the field of geographical and historical science for a quarter century, and as a recognized teacher who sowed in the soul of young Ukrainians "bright, good and eternal." It is these "grains" planted by Professor Levytsky, who subsequently grew with abundant patriotic crops in their souls and with proper knowledge in the heads of his many students-the fighters of several generations for the Ukrainian independent congregation state. Therefore, the scientific achievements and sacrificial pedagogical work of such people as Julian Levitsky deserves proper study, and their memory needs respect and respect from all those who consider themselves Ukrainian.

Keywords: teacher, geographer, historian - Yulian Levitsky, textbook "Geography", professor, director, gymnasium, Ternopil, Lviv.

Надійшла 05.04.2019р.

УДК 911.9:351

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.2>

Микола НАЗРУК, Лідія ГАЛЯНТА

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ

Висвітлено історичні аспекти формування промислового природокористування на території Львівської області. Проаналізовано особливості трансформаційних процесів соціальних, економічних та екологічних проблем під впливом промислового природокористування. Виділено основні етапи розвитку промисловості Львівської області на основі ретроспективного аналізу. Виокремлено основні екологічні проблеми пов'язані з промисловим природокористуванням у різні історичні періоди.

Ключові слова: промислове природокористування, історичні аспекти, історія розвитку промисловості Львівської області, ретроспективний аналіз, екологічні проблеми, екологічні наслідки.

Постановка проблеми. Дослідження проблем промислового природокористування в період трансформації економіки продиктовано високим динамізмом сприйняття виробництвом технологічних та організаційних інновацій.

Промислове природокористування стає

важливим чинником розвитку регіону. В кожний історичний період воно набуває особливої актуальності і супроводжується своїми проблемами, що народжуються в системі «супільство – техніка – природа».

Актуальність та комплексний характер проблематики впливу промислових вироб-

ництв на суспільне життя регіону зумовили інтерес до цього питання представників різних наукових дисциплін – філософів, географів, екологів, політологів, фахівців з менеджменту тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одним із перших географів, які досліджували проблему впливу промисловості на якість життя населення регіонів, був британський вчений Г. Дж. Фльорі [1]. У своїх працях, датованих початком XIX століття, він постулює положення про те, що розвиток промисловості в регіонах знижує жорстку залежність рівня добробуту населення від якості природного середовища (родючості ґрунтів, сприятливості кліматичних умов тощо).

Помітний внесок у дослідження цієї проблематики в першій половині XX ст. був зроблений німецьким географом О. Шлютером [2]. У його працях досліджувалась послідовність трансформації природного ландшафту в культурний, а також роль, яку при цьому відіграла господарська, зокрема й промислова діяльність людини. Питання про роль промисловості у формуванні соціальної інфраструктури та соціального розвитку регіонів висвітлювалась у працях П.О. Масляка [6], Г.П. Підгрушного [8], О.І. Шаблія [9], В.І. Захарченка [3] та інших авторів.

Мета роботи: дослідити як під дією промислового природокористування відбувається трансформація соціальних, економічних, екологічних проблем в регіоні, зокрема у Львівській області; провести періодизацію розвитку промисловості Львівської області; виокремити основні екологічні проблеми.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси та особливості промислового розвитку області нерозривно пов'язані з його генезисом. У зв'язку з цим їх дослідження значною мірою має ґрунтуватись на ретроспективному аналізі промисловості області. На основі зібраної з історичних джерел інформації виділено 4 етапи розвитку промисловості Львівської області.

Перший етап (друга половина XIX ст. – 1918 р.). Даний етап характеризується тим, що починаючи з другої половини XIX ст. на теренах Львівської області за часів правління Австро-Угорської імперії незначними темпами починає розвиватись промисловість. Переважно розвиток промисловості гальмувала колоніальна політика, яку проводив австрійський уряд по відношенню до західноукраїнських земель; він їх тримав на становищі відсталих аграрних районів для забезпечення збуту товарів промисловості корінних провінцій Австрії та задо-

волення їх потреб у дешевих сільськогосподарських продуктах.

Промислова відсталість Львівщини на даному етапі розвитку була спричинена тим, що у процесі становлення капіталістичної промисловості головне місце займав розвиток тих її галузей, метою яких була розробка багатих сировинних ресурсів з тенденцією до переробки за межами західноукраїнських земель. Йдеться про харчову, гірничодобувну і деревообробну промисловість.

За офіційними даними (станом на 3 червня 1902 р.) на території Львівської торгово-промислової палати в харчовій промисловості було 7012 підприємств і 20 794 зайнятих у них осіб, у гірничодобувній — відповідно 907 і 17 222, а в деревообробній — 2785 і 12 498. До цього слід додати 6725 виробників у домашній деревообробній промисловості, 419 - у харчовій та 32 - у гірничодобувній. У провідних галузях промисловості Львівщини панував іноземний капітал. Галицький крайовий капітал змушений був задовольнятися місцем молодшого партнера. В липні 1914 року вибухнула перша світова війна, яка призвела до серйозних втрат у промисловості. Воєнними діями було знищено понад 40 відсотків житлових і господарських будинків, понад 1500 фабричних споруд. До 1917 року було знищено дві третини усіх лісопильних заводів, із 1500 млинів було зруйновано 1337. [5]

В результаті промислового природокористування в XIX ст. – першій половині XX ст. земним надрам, фауні та флорі було завдано значних збитків. В цей період сировинна база лісової промисловості Львівщини була значно виснажена. На території Львівщини працювали польські, австрійські лісопромисловці.

Другий етап (1918 р. – 1939 р.). Міжвоєнний період розвитку промисловості у Львівській області характеризується тим, що галузева структура промисловості лишалась однобокою: найбільш розвинутими галузями були ті, які займалися видобуванням, заготівлею і первинною обробкою цінних природних багатств краю; решта галузей була розвинута дуже слабо, а деяких і зовсім не було.

Нафтова промисловість на початку 20-х років перейшла до французького та американського капіталів, які сприяли деякій реконструкції промислів, розширенню експлуатаційної площі. Але незабаром видобуток нафти почав різко падати. На території Дрогобицького і Станіславського гірничих округів він зменшився до 594,9 тис. т у 1929 р. Завдяки тому, що міжнародні нафтові концерни не витрачали коштів для того, щоб замінити желонковий і

свабовий методи видобутку нафти на більш прогресивні, у 1938 р. близько п'ятої частини свердловин зовсім не давали нафти, а 40% діяли з великими перервами. Озокеритні шахти майже зовсім припинили роботу.

Занепала і нафтопереробна промисловість. В 1938 р. працювало лише 17 нафтопереробних підприємств. Найбільшими з них були дрогобицькі заводи «Польмін» і «Галіція»; станом на 1938 р., працюючи приблизно на половину потужності, вони переробили відповідно 97 і 56 тис. т нафти.

До кінця 30-х років не розвивалася навіть така дуже перспективна галузь промисловості, як газова. Початок промислового використання сухого газу відноситься до 1923-1924 р., коли було прокладено газопроводи до Стрия, Львова, Дрогобича, а пізніше і до деяких інших міст. Однак споживання газу було незначним. У 1938 р. в експлуатації було близько 30 газових свердловин, які дали 215 млн. м³ газу.

Єдиною розвинутою галуззю хімічної індустрії області була калійна промисловість. Продукція Стебниківського рудника зросла у 1928 р. до 124,7 тис. т, але пізніше різко зменшилася і лише у 1938 р. досягла рівня 1928 року.

У період між двома війнами деякого розвитку набула цукрова промисловість, проте вона зростала дуже повільно. Крім Ходорівського заводу, виросли лише два нових невеликих заводи — Городенківський і Березовицький (потужність їх була у два рази менша Ходорівського; під час сезону 1937/38 рр. перший з них виробив 7,3 тис. т цукру, другий — 5,4 тис. т). Ходорівський завод у роки найкращої кон'юнктури виробляв 11 — 14 тис. т цукру.

У металообробній промисловості невдовзі після війни було відбудовано ряд старих і створено кілька десятків нових підприємств. Порівняно великими металообробними підприємствами були завод по ремонту і виробництву устаткування, інвентаря і запасних частин для нафтової промисловості фірми «Нафта» в Бориславі, а також механічний завод по ремонту і виробництву бурового устаткування і запасних частин «Польверт» в Стрию [4].

Екологічні проблеми міжвоєнного періоду розвитку промисловості Львівської області, пов'язані із значним розширенням експлуатаційних площ, використанням недосконалих та застарілих методів видобутку корисних копалин, а також, з вирубуванням неймовірно великої площі лісових масивів, що зовсім не відповідало вимогам ведення лісового господарства.

Третій етап (1939 р. — 1990 р.). Наприкінці 1939 р. продовжували занепадати нафтова та нафтопереробна промисловості. Потужність Львівського нафтопереробного заводу, дрогобицьких заводів «Нафта» і «Дрос» та заводу «Фанто» в Устриках Долішніх становила всього 30—47 тис. т на рік. З них працювали лише перші два, останні були законсервовані. Спостерігався також занепад паперової промисловості, що не могло не позначитися і на стані поліграфічної промисловості. За винятком двох львівських друкарень «Атлас» і «Єгера», які мали по 150—200 робітників, вона була представлена дрібними кустарними підприємствами. Період застою у 1939 р. «пережила» і газова промисловість. Занепад газової промисловості все ще був пов'язаний з політикою вугільних концернів, як і у 1938 р. Спираючись на підтримку урядових кіл, вугільні об'єднання намагались не допустити зменшення внутрішнього попиту на вугілля.

У 1940 році промисловість Львівської області у своєму розвитку пішла значно вперед й перевершила рівень розвитку промисловості області у 1939 р. Зростання державної промисловості у 1940—1941 рр. відбувалося за рахунок впровадження дво- і тризмінної роботи, технічної реконструкції цехів, введення в дію раніше законсервованих підприємств. Одним з головних шляхів збільшення промислового виробництва було розширення і технічне оснащення націоналізованих підприємств, на що витрачалася основна частина коштів, виділених для розвитку промисловості. В 1941 році в нафтовому басейні вже діяло 2416 нафтових вишок, 19 нафтопереробних заводів, які переробляли від 32 до 35 тис. тонн нафти.

У 1941 р. у Бориславському нафтовому районі почало працювати 1300 свердловин. Були запуснені газолінові заводи, озокеритові шахти, розгорнули роботу контора буріння та ряд допоміжних підприємств. У Дрогобичі запрацював великий нафтопереробний завод, який ще в умовах війни дав країні десятки тисяч тон бензину та інших нафтових продуктів. У Львівській області на кінець 1945 року були відбудовані всі підприємства, що працювали до другої Світової війни. Ліквідація промислової відсталості Львівщини відбулась при безпосередній участі всієї країни. У будівництві багатьох промислових підприємств брали участь досвідчені інженерно-технічні працівники. Безперервно до області прибувало різноманітне фабрично-заводське устаткування, що набагато прискорювало процес індустріалізації Львівщини. Успіхи в розвитку промисловості, що були досягнуті на Львівщині в 1946-1950

роки, стали запорукою дальшого промислового будівництва. Зверталась увага на розширення виробництва на збудованих після війни промислових підприємствах та забезпечення високих темпів зростання випуску промислової продукції — значно вищих, ніж у середньому по всій Україні. 1959-1965 рр. були роками дальшого піднесення промислового виробництва Львівщини. За ці роки випуск промислової продукції збільшився тут в 2,1 рази, середньорічні темпи приросту продукції за цей період становили більше 11%. Найбільш швидкими темпами протягом 1959-1965 рр. розвивались такі галузі промисловості, як хімічна, машинобудування і металообробна, виробництво електроенергії, теплоенергії та інші. Тільки за 1965 рік понад план видобуто 455 тис. тонн кам'яного вугілля, 560 млн. кубометрів природного газу, вироблено 132 автотранспортувачів, 55 тис. тонн цементу, 15 тис. газових плит, 3,4 тис. телевізорів, 1,6 тис. пральних машин та іншої продукції. [4]

Про розвиток економічного потенціалу Львівщини свідчить хоч би той факт, що за 15 робочих днів в області випускалось стільки продукції, скільки було випущено за весь 1940 рік. Заводи Львівщини щоденно виробляли 24 автобуси, 30 автотранспортувачів і 65 тракторних оприскувачів, понад 1000 телевізорів, понад 500 тис. електроламп, шахти видавали нагору 22 тис. тонн вугілля, видобувається 27 млн. кубометрів газу, тисячі тонн сірки, калійних добрив тощо. У промисловості Львівщини весь час йшло покращення технології виробництва, заміна старої техніки більш сучасною, будівництво промислових підприємств відповідно до багатих запасів місцевої сировини, здійснюється механізація й автоматизація виробництва [4].

Починаючи з 1946 року промисловість почала розвиватись швидкими темпами. З кінця 1945 р. по 1950 р. майже заново була створена машинобудівна промисловість. Наприкінці четвертої п'ятирічки вона була представлена такими потужними заводами, як автотранспортувачів, «Львівсільмаш», телеграфно-телефонної апаратури, електроламповий, різними приладобудівними заводами та іншими підприємствами. Хоч більшість їх ще не досягла запроєктованих потужностей, а деякі тільки починали працювати, машинобудування стало однією з основних галузей промисловості краю. У галузях промисловості, які займаються розробкою природних багатств, досягнуто значних успіхів по ліквідації шкідливих наслідків хвижацької експлуатації в минулому і налагодженні використання тих багатств, які раніше

не розроблялися. Збудовано потужні картонно-паперовий і будинкобудівельний комбінати. Найбільшими досягненнями в індустріалізації Львівської області 50-х роках було створення потужної паливно-енергетичної бази і закладення основ великої хімії. В цей період розпочато промислове освоєння Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну і будівництво на базі його Добротвірської електростанції, розробку нових великих родовищ нафти й газу.

За період 1946–1966 рр. у народне господарство Львівщини вкладено 2,7 млрд. крб. У 1965 році на підприємствах діяло 687 механізованих і автоматизованих ліній, здійснена комплексна механізація й автоматизація понад 160 дільниць і цехів, впроваджено більш як 60 напівавтоматичних, автоматичних, механізованих поточних і конвеєрних ліній. В значному обсязі здійснювалась модернізація устаткування з метою підвищення його продуктивності і розширення технологічних можливостей. Рік у рік зростають капітальні вкладення у розвиток народного господарства Львівської області. Зокрема, за 1959-1965 роки капітальні вкладення в народне господарство Львівщини були в 7 разів більші, ніж у 1946-1950 роки.

За 1965 рік на промислових підприємствах Львівщини модернізовано понад 500 одиниць устаткування, в тому числі на машино- і приладобудівних підприємствах — 340 одиниць металорізального, ковальсько-пресового і технологічного устаткування. В 1965 році освоєно виробництво 51 нового виду машин, механізмів, приладів для різних галузей промисловості.

Лише за 1966 рік в області введено в дію Червоноградську панчішну фабрику, цех будівельного фаянсу на Львівському керамічному заводі тощо. Значно розширені виробничі потужності Роздільського гірничо-хімічного комбінату, Дашавського сажового заводу, шахти № 6 «Великомостівська», заводів автобусного, мотоциклів та велосипедів, «Теплоконтроль», «Львівсільмаш» й інших машинобудівельних підприємств. Введені нові виробничі потужності на фірмі «Світанок» й інших підприємствах.

В результаті будівництва нових та реконструкції діючих підприємств зміцніла і розширилася виробничо-технічна база промисловості. Особливо збільшились основні фонди в хімічній промисловості, машинобудуванні і металообробці, у виробництві електроенергії, будівельних матеріалів і в легкій промисловості.

Львівська область була найбільш розвину-

тою в промисловому відношенні серед західних областей Української РСР. В 1966 році вона виробляла 100 % автотранспорту, мототранспорту, 99% автокранів, 95 % електроламп, понад 96 % автобусів і понад 40 % телевізорів, 56,3 % газових плит, 59% калійних добрив, 45% картону і 40% паперу та багато іншої продукції.

Важливою галуззю народного господарства Львівщини була паливна промисловість, що представлена великими покладами нафти, природного газу, вугілля, торфу, видобуток яких рік у рік зростає. Так, наприклад, видобуток природного газу, у 1966 році, порівнюючи з 1940 роком, зріс більше ніж у 20 разів. За ці роки на Львівщині було не лише виявлено поклади вугілля, а й також відкрито 9 великих шахт, які давали 6,3 млн. тонн вугілля на рік.

Великого розвитку досягла електроенергетика. За післявоєнний час на території Львівської області було збудовано кілька потужних теплових електростанцій, виробництво електроенергії якими, разом з реконструйованими і розширеними електростанціями, що були тут до війни, перевищило рівень 1940 року майже в 45 разів. До II Світової війни на Львівщині машинобудування і металообробка були представлені декількома дрібними кустарними і напівкустарними підприємствами з незначною кількістю робітників. Зі встановленням Радянської влади на Львівщині ця галузь народного господарства була представлена великими підприємствами, на яких працювали десятки тисяч висококваліфікованих робітників. Це Львівські заводи автотранспорту, автобусний, телевізійний, кінескопів, «Львівсільмаш», паровозовагоноремонтний, інструментальний та інші, великі підприємства у Дрогобичі, Стрию та інших містах. Валова продукція цієї галузі народного господарства Львівщини у 1966 році, порівнюючи з 1940 роком, збільшилась у 330 разів.

Однією з важливих галузей народного господарства області була лісова, деревообробна і паперова промисловість, обсяг виробництва якої у післявоєнний період зріс у 9,5 рази. Підприємства цієї галузі виробляли меблі, паркет, картон, папір, фанеру, пиломатеріали тощо високої якості. Великі досягнення мала область у розвитку хімічної, харчової і легкої промисловості, транспорту та інших галузей народного господарства. [5]

У 1967 році обсяг випуску промислової продукції перевищив 2 млрд.крб. В кінці 60-х і на початку 70-х років у промисловості Львівської області відбуваються структурні зміни торкнулися і управлінням виробництвом. В

1969 році на Львівському телевізійному заводі було впроваджено автоматизовану систему управління виробництвом. Була вироблена і затверджена нова структура управління виробництвом. У 1970 році утворюються виробничо-технічні об'єднання «Електрон», «Галантерея», «Пластмасфурнітура». У 1972 році утворюється виробничо-технічне об'єднання «Іскра», Червоноградське виробничо-технічне об'єднання по виробництву панчішно-шкарпеткових виробів.

Поряд із структурними змінами в промисловості відбулось розширення виробництва, введення в дію нових потужностей. В 1972 році на Бориславському фарфоровому заводі був введений в дію новий цех по виробництву тарілок із низькотемпературного фарфору. На Новороздольському гірничохімічному комбінаті було введено в дію цех сірчаної кислоти. Будівництво такого цеху суттєво вплинуло на забруднення навколишнього середовища. В 1973 році в Новому Роздолі вступив до ладу цех по виробництву обезводнених вапняків. В тому ж році у Львові було введено в дію новий ізоляторний завод.

У 1975 році, як і в попередні роки, у промисловості області йшов процес нарощення промислових потужностей. Промислово-виробничі фонди області зростали на підприємствах різних галузей. Особливо значним було їх зростання у машинобудівній та металообробній галузях. Тут вони зросли на 67%. В хімічній і нафтохімічній на 73%, скляній і фарфоро-фаянсовій - 66%.

Протягом 1971-1975 років у Львівській області було зведено 250 нових підприємств, цехів, розширено виробничі потужності діючих заводів і фабрик. В 1975 році у Львівській області налічувалось 39 виробничо-технічних об'єднань, які виробляли 42% промислової продукції. Значно підвищився технічний рівень у промисловості. Цьому сприяло введення 500 механізованих і автоматизованих ліній. На базі електрообчислювальної техніки на підприємствах впроваджувались автоматизовані системи управління. На той час нараховувалось 434 підприємства, що перебували на самостійному балансі. До найбільших підприємств відносились підприємства: «Світанок», «Світоч», «Зоря», а також заводи: автобусний, автотранспорту, «Львівприлад». Всього в області нараховувалось 1739 промислових підприємств. Приріст продукції за рахунок підвищення продуктивності праці в промисловості складав 73%.

Починаючи з 1975 року до 1990 року, поступово почав проявлятися спад промислового

виробництва. Але оскільки капіталовкладення у промислове будівництво не зменшувалося та за рахунок розширення виробництва цей спад не був таким помітним в цей період. З 1975 року були введені в дію нові, а також розширені і реконструйовані водоочисні і газоочисні споруди. Однак плани введення в дію очисних споруд систематично не виконувались, в результаті чого залишилась сильною забрудненість вод, велика загазованість і запиленість в області. [7]

Колоніальна політика та безгосподарність призвела до швидкого виснаження досить великих родовищ нафти та газу в Бориславі, Дашаві, Дрогобичі. Розпочалося нещадне використання найбільших в СРСР покладів сірки в Роздолі та Яворові.

Одним з найбільш промислово вживаних у той час видів ресурсів в другій половині 40-х – 50-х рр. була деревина, яка компенсувала нестачу багатьох необхідних для повоєнної відбудови матеріалів. Неврахування особливостей монокультурного лісівництва в Карпатах призвело до появи тут масових вітровалів.

Техніко-економічні обґрунтування проектів реконструкції та будівництва промислових об'єктів у другій половині 70-х–80-х рр. не завжди враховували ступінь впливу на навколишнє середовище, що вело до прийняття необґрунтованих рішень у сфері промислового природокористування. А екологічна експертиза проектних матеріалів у цей період переживала лише етап становлення. Саме тому у цій сфері продовжували домінувати вузьковідомчі інтереси, що нерідко зумовлювало зростання діючих або введення нових об'єктів без нарощування потужностей очисних або захисних споруд.

Четвертий етап (1990 р. – по теперішній час). Відбулась реструктуризація економіки. Значна кількість промислових підприємств призупинили свою діяльність. У зв'язку із значним виснаженням родовищ корисних копалин, станом на сьогодні їх видобуток порівняно із 1990 роком значно знизився, безліч родовищ більше не використовуються. На даний час в області експлуатується близько 30 родовищ природного газу, а також 10 родовищ нафти. Добування вугілля в області ведеться у вугільному басейні, розробка котрого почалась з 50-х років минулого століття. За весь період видобутку в області отримано понад 337 млн. т. вугілля. У зв'язку із виробіткою експлуатаційних запасів більше поливини шахт припинило роботу. До діючих належить 9 шахт, погашення запасів не здійснювалось на шахті Візейська, (підготовка до ліквідації), не введе-

на в експлуатацію шахта Любельська № 1-2 поле шахти. Закриті шахти № 1-Червоноградська (1995) та № 5-Великомостівська (2000), в стадії ліквідації шахта Бендюзька.

Спостерігається спад виробництва продуктів переробної промисловості, що спричинено переважно застарілістю технологічного устаткування. Після незначної реконструкції продовжує свою діяльність Добротвірська ТЕС (реконструкція золотловлювальних установок від котлів типу ТП – 10 шляхом встановлення емульгаторів). Для скорочення викидів пилу цементу на ВАТ «Миколаївцемент» проведено капітальний ремонт електрофільтра обертової печі № 2, проведено заміну старої намульної машини на нову, здійснено перепрофілювання підприємства на випуск нової продукції. Впровадження сучасних технологій та надійна робота очисного обладнання, де уловлюються та знешкоджуються шкідливі речовини, забезпечують зменшення обсягів їх надходження в атмосферу. На території області спостерігаються процеси підтоплення внаслідок просідання поверхні землі у районах розташування гірничо-хімічних підприємств. Гострою залишається проблема розміщення небезпечних відходів у довкіллі, що є суттєвим чинником негативного впливу на земельні та інші природні ресурси області, а також одним із потенційних джерел забруднення довкілля.

Кардинальні зміни в умовах функціонування вітчизняних підприємств, які відбулися за останні 20 років і надалі будуть посилюватися внаслідок поглиблення інтеграції України в європейський та світовий економічний простір, роблять неминучими зміни в їх діяльності. Налагодження співпраці Львівської області з іноземними партнерами сприяло значному збільшенню експорту продукції. В області створено ряд підприємств за участю іноземного капіталу. Це підприємства, які працюють в новому напрямку машинобудування. Зокрема це мережа підприємств, які виготовляють кабельну продукцію для автомобілебудування: ТзОВ «Леоні», ТзОВ «Кабельверк-Львів», ТзОВ «ОДВ-Електрик», ТзОВ «Електроконтакт Україна», ТзОВ СП «Сферос-Електрон» (виробництво кондиціонерів для автомобільного транспорту), ТзОВ СП «Олнова» (обладнання для переробки сміття), а також підприємств, що виготовляють вироби з деревини, папір та здійснюють поліграфічну діяльність (ПАТ «Картонно-паперова компанія», СП «Кроно Україна», ПАТ «Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат», ТОВ «Ламела»), підприємства з виробництва меблів (ТОВ «Фабрика меблів ВЕЕМ», ПАТ «Меблевий комбінат

«Стрий»), підприємства, що виробляють одяг, вироби зі шкіри та інших матеріалів (ДП «Датський текстиль», ТОВ «Дюна Веста»), підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (ПП «Оліяр», ПАТ «Ензим», СП «Галка Лтд», ТОВ «Яблуневий дар»), підприємства виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (ТОВ СУПП «Полінет», ТОВ «Хенкель Баутехнік Україна», ТОВ «Львівська ізоляторна компанія», ТОВ «Клінгспор»), металургійні підприємства та підприємства виробництва готових металевих виробів (ТОВ «Універсальна бурова техніка», ТОВ «ТПК Профіль ГП», ДП «Ен Джі Метал Україна», ДП «Сканлак Україна»).

Аналіз екологічних наслідків четвертого етапу розвитку промисловості Львівської області дає можливість прослідкувати тенденції подальшого негативного впливу її на довкілля, незважаючи на зменшення видобутку практично усіх корисних копалин. Внаслідок продовження видобування корисних копалин відкритим та шахтним способами, а також способом буріння свердловин негативний вплив на довкілля області практично не зменшується. У місцях відкритих розробок відбувається вирубування лісів, порушення рослинності та виведення із користування великих площ сільськогосподарських угідь внаслідок проведення розкривних робіт та складування порід на поверхні землі. Добування корисних копалин шахтним способом також має негативний вплив на довкілля області, зокрема підземна розробка зумовлює зсування земної поверхні і утворення мульд осідання. Незначний, проте негативний вплив на довкілля області має спосіб добування корисних копалин шляхом буріння свердловин. У результаті вилучення

таким способом з надр нафти, газу та підземних вод, що підтримують пластовий тиск, можливі деформації земної поверхні. Що стосується переробної промисловості, то практично всі її виробничі об'єкти на території області продовжують бути безпосередніми джерелами забруднення її довкілля, незважаючи на зменшення їх кількості та оновлення технічного обладнання.

Висновки. Історичний розвиток промисловості значною мірою зумовив її нинішню територіальну організацію в області. Виділяється 4 етапи розвитку промислового природокористування за ступенем впливу на довкілля та особливостями прояву на території області.

Під час проведення дослідження було виявлено взаємопов'язані проблеми промислового розвитку області на різних історичних етапах та їх визначальне значення у формуванні соціо-екологічної ситуації на окремих територіях.

Вплив суб'єктів промислового природокористування має прямий та опосередкований характер. Прямий вплив проявляється через інвестиційну діяльність промислових підприємств на потреби охорони довкілля. Опосередкований вплив суб'єктів промислового природокористування виступає в ролі потужного багатоаспектного стимулятора розвитку області.

Розвиток промисловості на теренах області має більше як двохсотрічну історію. Історичний розвиток промисловості значною мірою зумовив специфіку промислового природокористування на теренах Львівської області. Орієнтація виробництва Львівщини на використання мінерально-сировинних ресурсів істотно вплинула на розвиток міст та адміністративних районів області.

Література:

1. Fleure H.J. Human Regions // *Scottish Geographical Magazine*. –1919 – № 35 – p.94-105
2. Schuter O. Die analytische Geographie der Kulturlandschaft erläutert am Beispiel der Brucken // *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin: Sonderband*, 1928. – P.388-411
3. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України / — Вінниця : Гіпаніс, 2004. — 547 с.
4. Ковальчак Г. І. Розвиток промисловості в західних областях України за 20 років радянської влади (1939–1958 рр): історико-економічний нарис / – К.: Наукова думка, 1965. – 186 с.
5. Львівщина індустріальна : Документи і матеріали . – Львів : Каменярь, 1979. – 168 с.
6. Масляк П. А. Вопросы территориальной организации машиностроения крупного города // *экономическая география* – 1987. – Вып. 39. – С. 46-48
7. Мороховський В.В. Промисловість західних областей України у 1960-1980 рр.: на прикладі Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей Львівський технічний коледж. – Львів:[б.в.], 2002. – 30 с.
8. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія/ – К.: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
9. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії – Львів, Вид. центр ЛНУ, 2003. – 444 с.

References:

1. Fleure H.J. Human Regions // *Scottish Geographical Magazine*. –1919 – № 35 – p.94-105
2. Schuter O. Die analytische Geographie der Kulturlandschaft erläutert am Beispiel der Brucken // *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin: Sonderband*, 1928. – p.388-411
3. Zakharchenko V.I. Transformatsiyni protsesy u promyslovykh terytorial'nykh systemakh Ukrayiny — Vynnytsya : Hipanis, 2004. — 547 s.

4. Koval'chak H. I. Rozvytok promyslovosti v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy za 20 rokiv radyans'koyi vlady (1939–1958 rr): istoryko-ekonomichnyy narys – K. : Naukova dumka, 1965. – 186 s.
5. L'vivshchyna industrial'na : Dokumenty i materialy . – L'viv : Kamenyar, 1979. – 168 s.
6. Maslyak P. A. Voprosy territorial'noi organizatsii mashinostroeniya krupnogo goroda // ekonomicheskaya geografiya – 1987. – Vip. 39. – s. 46-48
7. Morokhovs'kyy V.V. Promyslovist' zakhidnykh oblastey Ukrainy u 1960-1980 rr.: na prykladi Ivano-Frankivs'koyi, L'vivs'koyi i Ternopil's'koyi oblastey / L'vivs'kyy tekhnichnyy koledzh. – L'viv:[6.v.], 2002. – 30s.
8. Pidhrushnyy H.P. Promyslovist' i rehional'nyy rozvytok Ukrainy: Monohrafiya – K.: Instytut heohrafiyi NAN Ukrainy, 2009. – 300 s.
9. Shabliy O. I. Osnovy zahal'noyi suspil'noyi heohrafiyi - L'viv, Vyd. tsentr LNU, 2003. – 444 s.

Анотация:

Николай НАЗРУК, Лидия ГАЛЯНТА. ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ ВО ЛЬВОВСЬКОЙ ОБЛАСТИ И ЕГО ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Рассмотрены исторические аспекты формирования промышленного природопользования на территории Львовской области. Проанализированы особенности трансформации процессов социальных, экономических и экологических проблем под действием промышленного природопользования на территории области. Основные этапы промышленного развития области выделены на основе ретроспективного анализа. Изложены основные экологические проблемы, связанные с промышленным природопользованием в разные исторические периоды. Историческое развитие промышленности в значительной степени привело к ее нынешней территориальной организации в регионе. Выделены 4 этапа развития промышленного природопользования в области, его воздействия на окружающую среду и особенности проявления на территории региона. Развитие промышленности в регионе имеет более чем двухсотлетнюю историю. Историческое развитие промышленности в значительной степени обусловило специфику промышленного природопользования на территории Львовской области. Ориентация хозяйственного развития Львовской области на использование минеральных ресурсов существенно повлияла на развитие промышленных городов и административных районов региона.

Выявлены взаимосвязанные проблемы промышленного развития на разных исторических этапах та их определяющее значение на формирование социо-экологической ситуации конкретных территорий.

Ключевые слова: промышленное природопользование, исторические аспекты, история развития промышленности во Львовской области, ретроспективный анализ, экологические проблемы, экологические последствия.

Abstract:

Myloka NAZARYK, Lidia HALIANTA. HISTORICAL ASPECTS FORMATION OF INDUSTRIAL ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN LVIV REGION AND HIS ECOLOGICAL CONSEQUENCES

The historical aspects formations of industrial environmental management in the territory of Lviv region are covered. The peculiarities of transformation processes of social, economic and ecological problems under the influence of industrial environmental management on the territory of Lviv region are analyzed. The Main stages of industrial development of Lviv region are allocated on the basis of retrospective analysis. The main ecological problems connected with the industrial environmental management in different historical periods are presented. The Historical development of the industry has largely led to its current territorial organization in the region. 4 stages of development industrial environmental management in the region, its impact on the environment and peculiarities of manifestation on the territory of the region are highlighted. The Development of industry in the region has more than two hundred years of history. The Historical development of the industry largely determined the specifics of industrial environmental management in the territory. At the first stage of development industrial environmental management earthly subsoil, fauna and floris suffered losses. During this period the raw materials base of the forest industry of Lviv region was considerably depleted. Ecological problems of interwar period of industry development in Lviv region, connected with considerable expansion of lands, using imperfect and outdated methods of mining minerals and also with the cutting of an incredibly large area of forests. In the third stage the colonial policy led to rapid exhaustion of sufficiently large deposits of oil and gas in Boryslav, Dashawa, Drohobych. The non-counting features of mono-cultural forestry in the Carpathians brought to the appearance of massive windshafts. On the fourth stage economic of the region was restructuring. A Large number of industrial enterprises stopped their activities. Due to the considerable exhaustion of mineral deposits, as of today their production in comparison with the 1990 year has decreased significantly, many deposits are not used today. The decline of production of the processing industry, caused mainly by obsolete technological equipment.

Key words: industrial environmental management, historical aspects, history of industrial development in Lviv region, retrospective analysis, ecological problems, ecological consequences.

Надійшла 23.04.2019 р.